

PREGLEDNI NAUČNI ČLANAK

Dr Aleksandar Matković*

ANTIKULTNA LEGISLATIVA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA¹

Apstrakt: U radu se analizira materija antikulturnih propisa na prostoru Sjedinjenih Američkih Država. Razmatraju se uticaji i uzroci koji su doveli do nastanka pomenute legislative. Kroz analizu odredaba usvojenih u državama Ajdaho, Kalifornija i Ilinois izdvajaju se njihove specifičnosti, kao i zajednička opšta obeležja. Autor ukazuje na direktnu povezanost fenomena satanističke moralne panike, sa jedne, i antikulturnih propisa, sa druge strane. Zaključuje se da su glavne negativne odlike pomenutih pravnih akata: neosnovanost/nedovoljna osnovanost donošenja; kontroverznost primene u praksi; izostanak očekivanih društvenih rezultata; diskutabilnost u pogledu usklađenosti sa pravno zagarantovanim verskim slobodama i pravima; stvaranje perspektive za legalizaciju diskriminacije po verskoj osnovi; mogućnost i veća opravdanost primene opštih propisa koji nisu specijalizovano (tj. antikulturno) orijentisani.

Ključne reči: antikulturni propisi, verski kultovi, moralna panika, satanizam, okultizam, diskriminacija, ravnopravnost, verske slobode, verska prava.

1. ODNOS SATANISTIČKE MORALNE PANIKE I ANTIKULTNIH PROPISA SAD

Sjedinjene Američke Države su jedna od retkih zemalja koja je pribegla donošenju specijalizovanih, tzv. antikulturnih propisa. Istovremeno, kako nam raspoloživi podaci ukazuju, Sjedinjene Države su ujedno i prva zemlja koja je otpočela sa uvođenjem ovakvih odredaba.² Prema dostu-

* Doktor pravnih nauka
kontakt: al.matkovic@gmail.com.

1 Ovaj rad baziran je na dopunjenom, modifikovanom i dodatno prilagođenom delu doktorske disertacije „Krivično-pravni aspekti okulturnih ritualnih aktivnosti” autora Aleksandra Matkovića koja je odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta Union u Beogradu 31. maja 2016. godine.

2 Za uopšten prikaz pravnog regulisanja pitanja koja se tiču tzv. novih religijskih pokreta na prostoru SAD, videti npr: Richardson, J., Legal Dimensions of New Re-

pnoj građi, antikultni propisi usvojeni su u državama Ajdaho, Kalifornija i Illinois, kao i u nekoliko drugih.³ Prvo će biti razmotreni društveni uslovi i uzroci koji su doveli do pojave pomenutih legislativnih rešenja.

Od šezdesetih godina dvadesetog veka na prostoru SAD otpočela je ekspanzija brojnih oblika savremenih okultnih sadržaja. Različiti vidovi popularne kulture, moderni umetnički izrazi i drugi medijumi poslužili su kao plodno tlo za inkorporisanje okultnih (naročito satanističkih) elemenata unutar opšteg društvenog miljea.⁴ Kao jedan od oblika društvene reakcije na opisano stanje, nastao je fenomen savremene satanističke moralne panike.

Moralna panika može biti definisana na različite načine. Jedno jezgrovito određenje predstavlja je kao „intenzivno osećanje ugroženosti i straha prisutno u populaciji povodom pitanja za koje se čini da ugrožava društveni poredak”.⁵ Prema autoru Koenu, svaka moralna panika poseduje sledeća ključna obeležja: a) nešto ili neko definiše se kao pretnja određenim opštim vrednostima ili interesima zajednice; b) pomenutu pretnju mediji prezentuju u lako prepoznatljivoj, stereotipnoj i senzacionalističkoj formi; c) naglo raste zabrinutost javnosti; d) javlja se reakcija vlasti ili onih koji utiču na stvaranje javnog mnjenja; e) panika se povlači ili rezultira društvenim promenama.⁶ Savremena satanistička moralna panika (eng. *satanic [moral] panic*, skr. SMP) predstavlja moderni izraz društvene uznemirenosti povezane sa strahom od postojanja okultnih sadržaja unutar država evropskog kulturnog uticaja.⁷ Satanistička panika je imala svoja ispoljavanja u različitim epohama u prošlosti, pri čemu se kao najpoznatiji i po posledicama najteži istorijski primeri ističu talasi masovne histerije i progona osoba za koje se pretpostavljalo da su se bavile magijom i ča-

ligions, u: Lewis, J. (ed.), 2004, *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford, Oxford University Press, pp. 163. i d.

- 3 Lewis, J., 2001, *Satanism Today – An Encyclopaedia of Religion, Folklore and Popular Culture*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc., p. 147; Robinson, B., 2001, Ritual Abuse Legislation passed by U.S. state legislatures, *Religious Tolerance* (http://www.religioustolerance.org/ra_law.htm, 27.11.2012). Robinson navodi da su i pojedine druge savezne države takođe usvojile antikultne zakone, odnosno druge podzakonske propise (npr. Lujzijana, Masačusets i dr).
- 4 Up. npr: Jenkins, P., Satanism and Ritual Abuse, u: Lewis, J. R. (ed.), 2004, *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford, Oxford University Press, pp. 236–237.
- 5 Jones, M., Jones, E., 1999, *Mass Media*. London, Macmillan Press.
- 6 Koen, S., cit. u: Tompson, K., 2003, *Moralna panika*, Beograd, Clio, str. 16.
- 7 Robbins, S., Social and Cultural Forces Were Partially Responsible for Satanic Panic, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 91. i d.; Nathan, D., Snedeker, M., 2001. (second edition), *Satan's Silence: Ritual Abuse and the Making of a Modern American Witch Hunt*, Linkoln, Authors Choice Press, pp. 31. i d.

robnjaštvom (tzv. „lov na veštice”), koji su bili najprisutniji na prostoru Evrope i pojedinih evropskih kolonija od XV do pred kraj XVIII veka.⁸

U pogledu savremene SMP, neki od najkarakterističnijih propagiranih stereotipa su: postojanje visoko organizovanih, izrazito destruktivnih, multigeneracijskih, internacionalno rasprostranjenih satanističkih organizacija (tzv. „kultova”⁹) čije članstvo je veoma brojno; masovno izvršavanje naročito teških krivičnih dela (protiv života i tela, polne slobode i sl.), sa posebnim akcentom na tzv. „satanističkom ritualnom zlostavljanju” (eng. *satanic ritual abuse*, skraćeno SRA¹⁰); veliki društveni uticaj i ugled koji uživaju pojedini pripadnici satanističkih kultova; raspolaganje značajnim finansijskim resursima; povezanost sa centrima društvenopolitičke moći i dr.¹¹

Imajući u vidu izloženo, a naročito upoređujući navode moralne panike o satanističkom ritualnom zlostavljanju (za čije žrtve se, najčešće, navode deca) i sadržinu inkriminacija koje se tiču upravo ritualnog zlostavljanja određenih kategorija lica mlađeg uzrasta, može se uočiti jasna paralela između navoda satanističke moralne panike i sadržine antikulturnih propisa SAD. Takođe, treba primetiti da se nastanak američke antikulturne legislative vezuje za početak 1990-ih godina. Istovremeno, period kraja 1980-ih i početka 1990-ih godina upravo je predstavljao zenit uznemirenosti povodom „satanističke opasnosti” na prostoru Sjedinjenih Američkih Država. Na osnovu svega izloženog, može se osnovano zaključiti da pojava američkih antikulturnih propisa jeste direktna posledica uticaja

-
- 8 O ovoj temi detaljno u: Gato Kanu, T., 2008, *Veštice – ispovesti i tajne*, Beograd, Clio, str. 115–116.
- 9 O negativnim obeležjima upotrebe ovakve terminologije, up. npr.: Đorđević, D., 1998, *Proroci „nove istine”: sekte i kultovi (šta treba da znamo o novim religioznim pokretima?)*, Niš, JUNIR: Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine, str. 9, 11. i d.; Filipović, M., 2000, Why people join new religious movements, *Teme*, 24, 3–4, str. 281. i d.; Stark, R., Brainbridge, W., 1996, *A Theory of Religion*, New Brunswick, Rutgers University Press. p. 124.
- 10 Detaljnije o fenomenu SRA videti npr. u: Nathan, D., Satanism and Child Molestation: Constructing the Ritual Abuse Scare, u: Richardson, J. T., Best, J., Bromley, D. G. (ed.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter, pp. 75. i d.; Oliver, S., Claims of Satanic Ritual Abuse are Unsubstantiated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 49–50, 52. i d.; Olson-Raymer, G., 1990, *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, State of California, Office of Criminal Justice Planning – Research Update Winter 1989–1990 (vol. 1, no. 6), pp. 32–33.
- 11 Up.: Nathan, D., Snedeker, M., 2001, *passim*; Bromley, D., Satanism: The new cult scare, u: Richardson, J. T., Best, J., Bromley, D. G. (ed.), 1991, *The Satanism Scare*, Hawthorne, Aldine De Gruyter, pp. 49. i d.; Robbins, S., Social and Cultural Forces were Partially Responsible for Satanic Panic, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 91. i d.; Victor, J., The Extent of Satanic Crime is Exaggerated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, pp. 32–34.

satanističke moralne panike.¹² Analiza pojedinačnih propisa ukazaće na konkretne primere pomenute povezanosti.

2. AJDAHO

Država Ajdaho prva je na prostoru SAD uvela pravnu odredbu posvećenu suzbijanju ritualnog zlostavljanja (1990. godine). U okviru Statuta Ajdahoa, glava 18, odeljak 15, nalazi se inkriminacija pod nazivom „ritualno zlostavljanje deteta”. Sekcija koja sadrži ovu inkriminaciju nosi oznaku 18–1506A. Budući da pomenuti propis, prema našim saznanjima, nije dostupan na srpskom jeziku, niti je uopšte preveden do sada, ovde će biti ponuđen autorski prevod celog člana.

„1. Osoba je kriva za zločin kada izvrši bilo koju od navedenih radnji sa ili nad detetom ili u prisustvu deteta, kao deo ceremonije, obreda ili kakvog sličnog ispoljavanja:

- a) zapravo ili simulirano muči, sakati ili žrtvuje bilo koju toplokrvnu životinju ili ljudsko biće;
- b) prinuđava na gutanje, ubrizgavanje ili na drugi način upotrebljavanje bilo kog narkotika, droge, halucinogenog sredstva ili anestetika u cilju otupljivanja osetljivosti, spoznaje, sećanja ili pružanja otpora bilo kojoj kriminalnoj aktivnosti;
- c) prinuđava na unošenje gutanjem ili na spoljnu primenu ljudskog ili životinjskog urina, fekalija, mesa, krvi, kostiju, telesnih tečnosti, nepropisanih lekova ili hemijskih jedinjenja;
- d) uključuje dete u lažno, neovlašćeno ili nezakonito sklapanje braka sa drugom osobom ili predstavom neke sile ili božanstva, praćeno seksualnim kontaktom sa detetom;
- e) stavlja živo dete u mrtvački kovčeg ili otvoren grob koji sadrže ljudski leš ili posmrtnu ostatku;
- f) preti smrću ili ozbiljnim povredama detetu, njegovim roditeljima, porodici, kućnim ljubimcima ili prijateljima na način koji uliva osnovani strah da će pretnja biti sprovedena; ili
- g) nezakonito secira, sakati ili spaljuje ljudski leš.

2. Odredbe ovog odeljka neće se tumačiti tako da se primenjuju na:

- a) zakonitu poljoprivredu, stočarstvo, pripremu hrane ili lov na divljač i ribolov i posebno brendiranje ili identifikaciju stoke;

12 Matković, A., 2016, *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str. 91. i d.

- b) zakonitu medicinsku praksu obrezivanja ili bilo koju ceremoniju s njom u vezi; ili
 - c) svaki od strane države ili na saveznom nivou odobren, licenciran ili finansiran istraživački projekat.
3. Svaka osoba osuđena za kršenje ovoga člana biće zatvorena u državnom zatvoru u trajanju ne dužem od doživotne kazne.
 4. Za potrebe ovog odeljka, kao dete označava se svako lice mlađe od osamnaest (18) godina.”¹³

Analizirajući tekst propisa, može se uočiti veći broj značajnih okolnosti. Govoreći o njegovim slabostima i oslanjajući se na detaljan prikaz koji je sastavio B. A. Robinson, a načelno se slažući sa većim delom njegovih izloženih postavki, možemo za početak u tezama izložiti i dopuniti neke od važnijih primedaba (uz isticanje izvesnih ograda na pojedinim mestima).

- Uopšteno posmatrano, tekst propisa napisan je nedovoljno obazrivo i direktno je podstaknut i vođen strahovanjima u sklopu SRA moralne panike koja se mahom odnosila na zlostavljanje dece.
- Sadržina propisa pruža zaštitu isključivo maloletnim osobama, pri čemu sva ostala lica ostaju pravno nezaštićena tom inkriminacijom.
- Opisi ritualnih aktivnosti pokazuju jasan i direktan uticaj optužbi i tvrdnji isticanih u sklopu satanističke moralne panike (posebno u pogledu „ritualnog zlostavljanja”) i naročito aktuelnih i frekventno eksponiranih u vreme donošenja ovog propisa. Kako su kasnije policijske istrage i sudski procesi, kao i naučna i stručna proučavanja pokazali, ovi navodi ispostavili su se kao neosnovani, usled čega se postavlja pitanje postojanja *ratio legis* zbog kog je propis donet.
- Klauzula a) čini se neustavnom, budući da zabranjuje pojedine tipove prinošenja životinjske žrtve koji se i danas upražnjavaju kod određenog broja priznatih verskih zajednica u SAD, čije verske slobode i prava su ustavno zagarantovane. Ovom stanovištu ide u prilog i činjenica da je Vrhovni sud SAD u poznatom sporu iz 1993. godine proglasio neustavnom lokalnu uredbu koja je važila na području države Florida, a koja je zabranjivala ubijanje životinja tokom verskih obreda.¹⁴

13 Idaho Statutes, Title 18: Crimes and Punishments, Chapter 15: Children and vulnerable Adults, Section: 18–1506A (added 1990, ch. 210, sec. 1, p. 467; am. 2006, ch. 178, sec. 4, p. 546.) (<http://legislature.idaho.gov/idstat/Title18/T18CH15SECT18-1506APrinterFriendly.htm>, 08.11.2014).

14 *Church of the Lukumi Babalu Aye, Inc. and Ernesto Pichardo v. City of Hialeah*, no. 91–948, Decided on 11th June 1993. (<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/508/520/case.html>, 08.11.2014).

- Ista klauzula široko postavljenim određenjem torture morala bi, kako deluje, ujedno zabranjivati svaku uključenost odraslih osoba u mnogobrojne oblike pravno dopuštenih verskih obreda ukoliko u njima uzimaju učešća i lica mlađa od osamnaest godina. Kao slikovit primer Robinson navodi obrede pojedinih plemena indijanskih starosedelaca Amerike u okviru kojih pripadnici putem posta i samovoljnog lišavanja sna nastoje doživeti spiritualno iskustvo, odnosno viziju, a koji bi, u pomenutom slučaju, takođe bili pravno nedopušteni ukoliko postoji istovremeno učešće i maloletnih i punoletnih lica.
- Tekst klauzule c) sadrži brojne ozbiljne nedostatke. Neoprezno sročnim formulacijama, među propisanim nedopuštenim radnjama obuhvaćeno je, primera radi, nastojanje roditelja da u ishranu deteta uključi mesne namirnice, odnosno svako njegovo nagovaranje deteta u tom smislu, u svakom onom slučaju kada postoji bilo kakva verska, odnosno ceremonijalna konotacija (Robinson navodi kao slikovit primer ručak ili večeru povodom različitih praznika – dakle, ne nužno religijskih). Kao što se lako može zaključiti, u pitanju je grub propust zakonodavca sa potencijalno veoma ozbiljnim posledicama u smislu zlonamernog tumačenja propisa.
- Ista klauzula sadrži i kriminalizaciju nastojanja roditelja da pruže svome detetu bilo koju vrstu lekova koji nisu propisani lekarskim receptom. Ovakva formulacija dovodi do postojanja osnova za krivično gonjenje roditelja koji su, primera radi, svojoj deci davali bilo kakve suplemente ishrani (već i same vitaminske tablete), u slučaju paralelnog postojanja kakvog ceremonijalnog ambijenta.
- Takođe, kriminalizuje se nastojanje roditelja da njihovo dete unosi ishranom bilo koju hemijsku komponentu. Ovakav odabir reči dovodi do neželjene posledice u vidu protivpravnosti koja obuhvata čak i neke od uobičajenih sastojaka ishrane, čime se tekst propisa dovodi do apsurd¹⁵.
- Nanošenje hemijskih jedinjenja na telo deteta takođe je nejasno i nedovoljno uspešno formulisano budući da mnogi ceremonijalni obredi pojedinih verskih zajednica (primera radi, obredi lečenja), čije su verske slobode i prava garantovani Ustavom, upravo uključuju upotrebu određenih preparata, usled čega se oni moraju smatrati nedozvoljenim shodno predmetnom propisu. Robinson zauzima stanovište prema kome je, ukoliko se uzme u obzir da voda takođe predstavlja hemijsko jedinjenje, već sam čin krštenja

15 Robinson kao slikovite pokazatelje ovog propusta navodi nekolicinu primera „hemijskih jedinjenja” – kuhinjsku so, jod kao dodatak vodi za piće i sl., Robinson, B., 2001.

u hrišćanstvu, prema ovom propisu, takođe protivpravan. Dopusajući iznete navode, mislimo da je umesno primetiti da pojedina od navedenih sredstava, poput na primer melema i drugih lekovitih sredstava korišćenih u određenim tradicijama, nezavisno od svoje obredne funkcije imaju medicinski potvrđena korisna svojstva, usled čega bi se, striktnim tumačenjem ovog propisa, moglo sa razlogom tvrditi da on uskraćuje ili ograničava pravo na lečenje pojedinca.

- Klauzula e) navodi samo slučajeve u kojima se živo dete stavlja u mrtvački kovčeg ili otvoren grob u kome se nalaze ostaci pokojnika. Pri tome ostaje nejasno zašto se ova odredba ne odnosi i na slučaj spuštanja deteta u prazan ili prethodno ispražnjen mrtvački sanduk, a naročito na spuštanje deteta u otvor grobnog mesta, bez obzira na to da li se u njemu nalazi leš.¹⁶

Kao jedinu pozitivnu stranu ovog propisa Robinson navodi njegovo inkriminisanje određenih dokazano postojećih oblika ritualne zloupotrebe, kao što su, primera radi, slučajevi egzorcizma i sl.¹⁷ Ipak, uzevši u obzir polazište i razlog za donošenje ovog propisa, može se zaključiti da ova okolnost svakako nije rezultat želje zakonodavca, već nuspojava želje za inkriminisanjem sasvim drugačijih oblika ritualne zloupotrebe.

Na osnovu izloženog, može se konstatovati da je Robinsonova kritika ovog propisa, načelno, osnovana i prihvatljiva. Ipak, osećamo potrebu da primetimo kako se ovakvim tumačenjem možda isuviše rigorozno i donekle dramatično prezentuje sadržina navedenog propisa, uz zanemarivanje i stavljanje u drugi plan pojedinih faktora koji se čine značajnijim u odnosu na istaknute.

Pre svega, prema našem uverenju, svako unapređivanje zaštite građana, a naročito najosetljivijih kategorija stanovništva (te samim tim i dece), treba energično podržati. Otuda se, na ovom početnom stupnju, sama ideja o donošenju propisa ove vrste, ukoliko je nastala kao rezultat istinske želje za sprečavanjem ovakve zloupotrebe dece, može okarakterisati kao pozitivna. Međutim, debata povodom istinitosti postojanja ritualne zloupotrebe, od samog početka krajnje kontroverzna, teorijskim i praktičnim radom stručnjaka i nadležnih službi okončana je utvrđivanjem neosnovanosti iznošenih navoda. Otuda se zadržavanje propisa zasnovanog na opovrgnutom uverenju o postojanju fenomena SRA mora oceniti kao neprihvatljivo.

Pored toga, već postojećim inkriminacijama može se uspešno suprotstavljati svim navedenim oblicima potencijalne ritualne zloupotrebe. Otu-

¹⁶ Robinson, B., 2001.

¹⁷ Robinson, B., 2001.

da se ne vidi jasan razlog za uvođenje ovakvog specifičnog propisa budući da postojeći propisi omogućavaju efikasno kažnjavanje svih navedenih oblika ponašanja.

Čini se da nije neosnovano primetiti kako je ova inkriminacija ritualne zloupotrebe, čak i za kriterijume anglosaksonskog prava kome pripada, možda isuviše detaljna i „rasplinuta”, naročito imajući u vidu krajnju hipotetičnost (ako ne i bizarnost) pojedinih navoda koje sadrži.

Pitanje osetljivosti verskog domena i mogućnosti diskriminacije po ovom osnovu u punoj meri se aktuelizuje prilikom donošenja ovakvih propisa, pri čemu ovaj legislativni čin nije izuzetak. Čitajući odredbe navedenog propisa, stiče se utisak o postojanju ozbiljne društvene opasnosti od aktivnosti određenih verskih zajednica kojima se pripisuje ekstremno ponašanje bez jasne predstave o istinitosti i realnom postojanju ovakvih oblika zloupotrebe. Time se stvaraju uslovi za dodatno produblјivanje moralne panike i za opravdavanje diskriminacije svih verskih uverenja koja ne potpadaju pod većinska u konkretnom društvu.

Konačno, govoreći o tehničkim aspektima ovog propisa, može se primetiti da je tekst nedovoljno precizan i da ostavlja prostor za tumačenje krajnje protivno razlozima donošenja. Takođe, formulacije su prilično nerafinisane, rogobatne i u pojedinim delovima veoma zbunjujuće, što može biti jedan od pokazatelja nedovoljno kvalitetnog pristupa proučavanju materije i izradi samog propisa.¹⁸

3. KALIFORNIJA

Godine 1995. Krivičnom zakoniku Kalifornije pridodat je odeljak označen brojem 667.83. posvećen ritualnom zlostavljanju dece.¹⁹ U pitanju je propis kojim se, zapravo, specificira postupak kažnjavanja povodom ritualne zloupotrebe. Ovaj zakon ostao je na snazi do 1997. godine, kada je ukinut. Od tada se u Kaliforniji ne primenjuju specijalizovani antikultni propisi, već su u primeni „regularni”, tj. opšte postavljene zakoni. Međutim, zbog velikog značaja ovog propisa za izučavanje materije antikultne legislative, kao i usled i dalje prisutnih tekovina i posledica njegove primene, on svakako zavređuje da bude adekvatno proučen u narednim redovi-

18 Tekst smo preveli što približnije duhu originalnog teksta, primenjujući sitnije tehničke korekcije isključivo na onim mestima gde su elementarni zahtevi forme i sadržine teksta to zahtevali. Za uvid u preostale tehničke manjkavosti, pogledati originalni tekst (n. 13).

19 California Penal Code, An act to add Section 667.83 to the Penal Code, relating to sentencing, 1994. (http://www.leginfo.ca.gov/pub/93-94/bill/sen/sb_1951-2000/sb_1997_bill_940512_amended_sen, 09.11.2014).

ma. Usled nedostupnosti (odnosno, po svemu sudeći, nepostojanja) pre-
voda na srpski jezik, kao i radi što boljeg uvida u sadržinu odeljka 667.83,
u narednim redovima će biti ponuđen prevod odeljka u celosti.

„667.83

- a) Kada je osoba osuđena povodom nekog od sledećih prestupa gde je prestup učinjen kao deo ceremonije, obreda ili kakvog sličnog ispoljavanja, kazniće se dodatnom kaznom od tri godine za:
 1. krivična dela iz odeljaka 273a, 273d ili 288;
 2. krivično delo bilo kakvog seksualnog delikta nad detetom mlađim od 14 godina.
- b) Za potrebe ovog odeljka, „ceremonija, ritual ili kakvo slično ispoljavanje” treba da znači bilo šta od sledećeg:
 1. stvarno ili simulirano mučenje, sakaćenje ili žrtvovanje bilo koje toplokrvne životinje ili ljudskog bića;
 2. nasilno unošenje gutanjem, ubrizgavanje ili na drugi način upotrebljavanje bilo kog narkotika, droge, halucinogenog sredstva ili anestetika u cilju otupljivanja osetljivosti, spoznaje, sećanja ili otpora spram bilo koje kriminalne aktivnosti;
 3. nasilno unošenje gutanjem ili nasilna spoljna primena ljudskog ili životinjskog urina, fekalija, mesa, krvi, kostiju, telesnih tečnosti, nepropisanih lekova ili hemijskih jedinjenja;
 4. uključivanje deteta u lažno, neovlašćeno ili nezakonito sklapanje braka sa drugom osobom ili predstavom neke sile ili božanstva, praćeno seksualnim kontaktom sa detetom;
 5. stavljanje živog deteta u mrtvački kovčeg ili otvoren grob koji sadrže ljudski leš ili posmrtnu ostatku;
 6. nezakonito seciranje, sakaćenje ili spaljivanje ljudskog leša.
- c) Ovaj odeljak neće se primenjivati na:
 - a) zakonitu poljoprivredu, stočarstvo, pripremu hrane ili lov na divljač i ribolov i posebno brendiranje ili identifikaciju stoke;
 - b) zakonitu medicinsku praksu obrezivanja ili bilo koju ceremoniju s njom u vezi; ili
 - c) svaki od strane države ili na federalnom nivou odobren, licenciran ili finansiran istraživački projekat.
 - d) Dopuna optužbe usled kršenja odredaba odseka a) treba da bude dokazana svedočenjem dva svedoka, ili jednog svedoka uz potkrepljujuće okolnosti.”

U prethodnim redovima prikazan je konačan tekst usvojenog zakona. Radi potpunije slike, prikazaćemo i smisao nekih od izostavljenih stavki Nacrta zakona, odnosno drugih načinjenih izmena.

Odsek b) isprva je imao samo tri stava (st. 1, 3. i 5. konačnog teksta Zakona), pri čemu je peti bio proširen u odnosu na konačni i glasio je: „stavljajući živog deteta u mrtvački kovčeg, otvoren grob ili drugi ograničen prostor koji sadrži životinjske ostatke ili ljudski leš ili posmrtnu ostatke”.

Osim usvojena četiri odseka (a, b, c i d), Nacrt je sadržavao i dodatne. Odsek f) nalagao je Departmanu pravde Kalifornije da dostavi pre 2. januara 1998. godine izveštaj o broju slučajeva u kojima je ova sekcija zapravo korišćena u cilju produženja kazne. U odseku h) bilo je navedeno da „Ovaj odeljak ne treba tumačiti tako da na bilo koji način krši prava i prakse legitimnih religija”. Takođe, odsek i) nalagao je da će ovaj propis automatski biti ukinut 1. januara 1999. godine, ukoliko ne bude produžen od strane zakonodavnog tela.²⁰

Donet nekoliko godina nakon istovrsnog propisa države Ajdaho, kalifornijski zakon snažno je inspirisan njegovom formom i sadržinom. Upoređivanjem tekstova i proučavanjem sadržanih odredaba, može se lako uočiti da mnogi stavovi imaju izuzetnu sličnost. Štaviše, većina delova kasnije donetog propisa upravo je direktno preneti iz prvousvojenog, zadržavajući istovetnu strukturu izlaganja, kao i identične odrednice i formulacije. Otuda, kritički komentar iznet u kontekstu propisa savezne države Ajdaho može biti analogno primenjen na sve istovrsne odredbe kalifornijskog propisa. Analizirajući specifičnosti zakona iz Kalifornije, može biti izneto nekoliko značajnih zapažanja.

Govoreći o prednostima zakona iz Kalifornije u odnosu na ranije doneti propis protiv ritualne zloupotrebe, prvopomenuti je u pojedinim pitanjima donekle obazrivije pristupio materiji ritualne zloupotrebe. Uprkos primetnom direktnom ugledanju i široko zastupljenom usvajanju gotovih formulacija, određeni delovi starijeg propisa izostavljeni su. Prenoseći analizu na čitav predloženi Nacrt zakona, može se konstatovati nekoliko dodatnih prednosti. Iskaz koji je izostavljen iz konačne verzije i koji naglašava da svrha ovog zakona nije „da na bilo koji način krši prava i prakse legitimnih religija” približava se, iako nedovoljno, nastojanju da se izbegne diskriminatorni efekat ovog usko specijalizovanog propisa. Takođe, izbačena odredba koja je sadržavala obavezu podnošenja izveštaja o primeni ovog propisa u praksi, kao i ona koja je predviđala automatski prestanak važenja propisa nakon proteka određenog vremena, deluju kao pohvalan primer svesti zakonodavca o osetljivosti ovog pitanja i potrebe da se uve-

20 Robinson, B., 2001.

du dodatni mehanizmi provjere osnovanosti postojanja propisa ove sadržine.²¹

S druge strane, osim svih negativnih odlika koje karakterišu i propis iz Ajdaha, kalifornijski zakon ima i određene dodatne nedostatke i propuste. Naime, odmah se mora istaći neobičnost svrhe ovog propisa. Kako se na samom početku teksta navodi, razlog njegovog usvajanja jeste dodatno kažnjavanje (u trajanju od tri godine zatvora) izvršilaca delikta zlostavljanja dece, ukoliko su navedeni delikti izvršeni „kao deo ceremonije, rituala ili kakvog sličnog ispoljavanja”. Ovako ponuđena odrednica navodi na zaključak da je mišljenje zakonodavca povodom zlostavljanja dece prilično neuobičajeno i, prema našem mišljenju, neodrživo. Umesto fokusiranja na primarni cilj zaštite sloboda i prava deteta, inkriminisanjem svakog protivpravnog ponašanja koje dovodi do zlostavljanja ove kategorije stanovništva, zakonodavac je navedenim stavom izneo stav koji sugerise da se zlostavljanje dece ne čini jednako pravno i društveno neprihvatljivim ukoliko ono nije izvršeno kao deo određenog verskog rituala. Iako je takav potez veoma lako mogao predstavljati samo odraz želje zakonodavca da predvidi teži oblik krivičnog dela ukoliko ono bude izvršeno pod posebnim okolnostima, ne vidi se osnov koji bi potkrepio pretpostavku da je zlostavljanje deteta ove vrste automatski težeg oblika od drugih oblika „neritualnog” zlostavljanja. Otuda smatramo da je opisani stav veoma diskutabilan i da se svaka od navedenih zloupotreba najmlađe kategorije stanovništva mora jednako oštro sankcionisati, nezavisno od samog ambijenta izvršenja zločina, sve dok se ne dokaže da taj ambijent nesumnjivo doprinosi pogoršanju položaja žrtve zlostavljanja.

Takođe, ovaj pravni akt, u odnosu na propis iz Ajdaha, dodatno spušta starosnu granicu grupe stanovništva kojoj pruža zaštitu. Umesto uzrasta od 18 godina, sekcija 667.83 Krivičnog zakonika Kalifornije spušta limit primene na starost od 14 godina.

Dalje, napomena koja negira da je svrha Zakona kršenje prava i prakse *legitimnih* religija ostavlja prostor za značajnu polemiku u pogledu odabira termina i omogućavanja prostora za postojanje verske diskriminacije. Uzevši u obzir ustavom garantovane verske slobode i prava, ovakvo formulisanje čini se kao problematično i podložno preispitivanju njegove ispravnosti i dopuštenosti.

Konačno, izostavljeni segment koji propisuje zabranu ostavljanja deteta u bilo koji ograničen prostor u kome se nalaze životinjski ostaci, veoma je nevešto formulisan i ostavlja prostor za ozbiljne probleme u

21 Nažalost, kako se vidi iz konačne verzije teksta, navedeni pozitivni elementi nisu našli mesto u usvojenoj verziji propisa.

praktičnom suočavanju sa mnogim situacijama koje potpadaju pod ova-ko sročenu odrednicu. Kao što ispravno i vrlo slikovito navodi Robinson, takvim određenjem stvara se pravni osnov za procesuiranje, primera radi, roditelja koji pripremi svoje dete za počinak i smesti ga u krevet u spava-ćoj sobi deteta ukoliko se nekim slučajem u istoj prostoriji tada nalazio makar i jedan uginuli insekt.²²

4. ILINOIS

U okviru Krivičnog zakonika države Ilinois predviđeno je krivično delo koje nosi naziv „ritualno zlostavljanje deteta”. Uvedena 1. januara 1993 godine²³, ova inkriminacija ostala je na snazi sve do današnjeg dana i danas je inkorporisana u okviru aktuelnog Krivičnog zakonika države Ilinois iz 2012. godine.²⁴ Analizirajući strukturu i sadržinu odeljka 12–33, koji sadrži navedenu inkriminaciju, može se zapaziti da se sekcija 12–33 sastoji iz četiri glavne celine. Deo a) je gotovo istovetne sadržine kao 1. odeljak ranije analiziranog propisa iz države Ajdahoa. Naime, pomenuti tekst sadrži u uvodnoj rečenici manju tehničku preformulaciju, kao i jed- nu dodatnu uslovljavajuću okolnost u pogledu svesti o izvršenju zločina („kada on ili ona *svesno* počinu [...]”).

Što se tiče broja stavova i njihove sadržine, odredba iz propisa Ilinoisa je ista kao i citirani deo Statuta Ajdahoa i glasi:

- „a) Osoba vrši ritualno zlostavljanje deteta kada on ili ona *svesno* iz- vrši bilo koju od navedenih radnji sa ili nad detetom ili u prisustvu deteta, kao deo ceremonije, obreda ili kakvog sličnog ispoljavanja:
1. zapravo ili simulirano muči, sakati ili žrtvuje bilo koju toplo- krvnu životinju ili ljudsko biće;
 2. prinuđava na gutanje, ubrizgavanje ili na drugi način upotre- bljavanje bilo kog narkotika, droge, halucinogenog sredstva ili anestetika u cilju otupljivanja osetljivosti, spoznaje, sećanja ili otpora spram bilo koje kriminalne aktivnosti;
 3. prinuđava na unošenje gutanjem ili na spoljnu primenu ljud- skog ili životinjskog urina, fekalija, mesa, krvi, kostiju, telesnih tečnosti, nepropisanih lekova ili hemijskih jedinjenja;

22 Robinson, B., 2001.

23 Robinson, B., 2001.

24 Criminal Code of Illinois (720 ILCS 5/), 2012. (<http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs4.asp?ActID=1876&ChapterID=53&SeqStart=29000000&SeqEnd=31700000>, 10.11.2014).

4. uključuje dete u lažno, neovlašćeno ili nezakonito sklapanje braka sa drugom osobom ili predstavom neke sile ili božanstva, praćeno seksualnim kontaktom sa detetom;
5. stavlja živo dete u mrtvački kovčeg ili otvoren grob koji sadrže ljudski leš ili posmrtnu ostatku;
6. preti smrću ili ozbiljnim povredama detetu, njegovim roditeljima, porodici, kućnim ljubimcima ili prijateljima na način koji uliva osnovani strah da će pretnja biti sprovedena; ili
7. nezakonito secira, sakati ili spaljuje ljudski leš.”

Deo b) takođe načelno prati prvodoneti propis Ajdahoa o ritualnom zlostavljanju dece (odjeljak 2), uz nekoliko izmena i dopuna. Sledeći redovi pokazaće ujedno o kojim razlikama je reč:

„b) Odredbe ovog odeljka neće se tumačiti tako da se primenjuju na:

1. zakonitu poljoprivredu, stočarstvo, pripremu hrane ili lov na divljač i ribolov i posebno brendiranje ili identifikaciju stoke;
2. zakonitu medicinsku praksu obrezivanja muških osoba ili bilo koju ceremoniju povezanu sa obrezivanjem muških osoba²⁵;
3. svaki od strane države ili na federalnom nivou odobren, licenciran ili finansiran istraživački projekat; ili
4. konzumiranje životinjskog mesa ili krvi tokom izvođenja verske službe ili svečanosti²⁶.

b-5) Za potrebe ovog odeljka, kao dete označava se svako lice mlađe od osamnaest (18) godina.”²⁷

Deo c) je nov u odnosu na izvorni propis. On glasi:

„c) Ritualno zlostavljanje deteta je krivično delo prve klase za prvi prestup. Druga ili naredna osuda zbog ritualnog zlostavljanja deteta je krivično delo klase X za koje učinilac može biti osuđen na kaznu doživotnog zatvora.”

Završni deo, pod oznakom d), u važećem tekstu Zakonika ostavljen je prazan.

Upoređujući ovaj propis sa aktom-modelom iz Ajdahoa, može se zaključiti sledeće. U odeljku 12–33 predviđene su, kao i u Statutu Ajdahoa,

25 Za razliku od ranije donetog propisa-uzora, propis Ilinoisa dodatno precizira ovaj uslov navodeći da je reč o medicinskoj proceduri obrezivanja *muških* osoba.

26 Ova odredba ne postoji u propisu države Ajdaho.

27 Ovaj navod u propisu Ajdahoa zauzima zasebnu, osnovnu celinu (ujedno i poslednju), tj. u pitanju je deo br. 4.

iste radnje ritualnog zlostavljanja deteta ili preduzimanja odgovarajućih akata sa detetom, prema njemu ili u njegovom prisustvu, kao deo ceremonije, obreda ili u znak drugog verskog ispoljavanja. Novinu predstavlja preciziranje sadržine umišljaja (namera u anglosaksonskom pravu), jer se u normi predviđa da takve postupke učinilac treba svesno da preduzme. Takođe, razlika postoji i u delu u kome se predviđaju razlozi za isključenje protivpravnosti, jer je uveden još jedan stav po kome se isključuje protivpravnost ako se jede životinjsko meso ili krv tokom izvođenja verske službe ili svečanosti. Jednako kao i u Statutu Ajdahoa, odredba se primenjuje na decu pod kojom se smatraju lica uzrasta do navršениh 18 godina. U delu c) odredbe dodat je propis o kažnjavanju, po kome se ritualno zlostavljanje dece, ako se učini prvi put, klasifikuje kao zločin prve klase, a druga i svaka naredna osuda za isto delo menja kvalifikaciju u zločin klase X, tako da učinilac može biti kažnjen kaznom doživotnog zatvora.

Propis države Illinois može se kritikovati iz svih onih razloga koji su već navedeni prilikom analize propisa države Ajdaho. Osim toga, kritiku je moguće dopuniti sledećim primedbama.

Kao najveću novinu, ovaj propis uveo je stav koji proglašava da se njegove odredbe neće primenjivati na „konzumiranje životinjskog mesa ili krvi tokom izvođenja verske službe ili svečanosti”. Međutim, ova odrednica stoji u direktnoj suprotnosti sa ranijim navodom istog propisa, prema kome će se ritualnim zlostavljanjem deteta upravo smatrati, između ostalog, konzumiranje ili spoljna primena životinjskog mesa i krvi, ukoliko su ove radnje činjene „kao deo ceremonije, rituala ili kakvog sličnog ispoljavanja”. Ova protivrečnost predstavlja ozbiljan nedostatak propisa.

Različitim razlozima moguće je objasniti tu protivrečnost. Moguće je da je novi razlog isključenja protivpravnosti trebalo da eliminiše nedostatke rešenja iz propisa Ajdahoa gde se predviđa striktna i preširoka zabrana konzumiranja životinjske krvi ili mesa tokom verske ceremonije ili rituala. Međutim, ukoliko je to želeo, zakonodavac je mogao elegantnije da postupi jednostavno izostavljajući odgovarajući deo dispozicije.

Drugo tumačenje kojim bi se moglo objasniti ovakvo postupanje zakonodavca jeste njegova eventualna želja (iako nigde eksplicitno formulisana) za razgraničenjem određenih prihvatljivih, tj. dopuštenih verskih ceremonija od onih koje to, prema njegovom mišljenju, ne treba da budu. Time bi se stvorio ambijent načelne zabrane takvog postupanja, uz izuzimanje istovrsnih ili srodnih elemenata verskih obreda pojedinih „prihvaćenih” verskih i religijskih zajednica. Međutim, za ovakvu nameru neophodno bi bilo uvesti, poput odredbe iz nacrtu prezentovanog kalifornijskog zakona, izričitu napomenu u tom smislu, što ovde ni na koji način nije učinjeno. Takođe, kao i u slučaju propisa iz Kalifornije, ukoliko bi ova

pretpostavka bila istinita, postavilo bi se pitanje usaglašenosti odredaba propisa države Illinois sa Ustavom i drugim propisima kojima se garantuju verske slobode i prava.

Konačno, treće tumačenje ovakvog zakonodavnog rešenja jeste mogućnost da je propust nastao kao rezultat nemara autora zakonskog teksta. Naime, kao nesporno, uočava se da se ovaj propis direktno ugledao na istovrsno, tri godine ranije uvedeno legislativno rešenje iz Ajdahoa, uz doslovno preuzimanje mnogih elemenata i njihovo inkorporisanje u neizmenjenom stanju. Tokom ovog postupka, moguće je da je, previdom zakonodavca, u dispoziciji predviđeno nešto što je potom isključeno u odredbi o isključenju protivpravnosti. Ukoliko bi ova hipoteza bila istinita, bio bi to veoma ozbiljan propust koji bi svedočio o nedovoljno kvalitetnom i neadekvatnom pristupu kreiranju ovog segmenta Zakonika.

Osim navedene izmene, citirani odeljak Krivičnog zakonika države Illinois sadrži još jednu veću novinu. Konkretno, prilikom navođenja izuzetaka koji se neće smatrati ritualnom zloupotrebom dece, ističe se da na ovaj način treba posmatrati i zakonom propisanu „medicinsku praksu obrezivanja muških osoba ili bilo koju ceremoniju povezanu sa obrezivanjem muških osoba”. Kao što se može primetiti, na ovaj način izvršeno je ograničavanje nekažnjive kategorije na pripadnike muške populacije, što predstavlja novinu u odnosu na originalni propis Ajdahoa.

Kao zaključak, može se primetiti da ova inkriminacija svojim unošenjem u Krivični zakonik države Illinois zadržava većinu slabosti propisa-modela koji je korišćen za njeno formulisanje, uz paralelni nastanak nekolicine novih, ozbiljnih manjkavosti.

U okviru teksta Krivičnog zakonika države Illinois uočeno je postojanje još jedne inkriminacije koja se odnosi na kriminal povezan sa ritualnim domenom. Naime, sekcija 12–32 predviđa krivično delo pod nazivom „ritualno sakaćenje”. Ona glasi:

„12–32 Ritualno sakaćenje

- a) Osoba vrši ritualno sakaćenje kad on ili ona svesno sakati, raskomadava ili muči drugu osobu kao deo ceremonije, obreda, inicijacije, ispoljavanja, performansa ili prakse, a žrtva nije dala pristanak ili pod takvim okolnostima da je optuženi znao ili je trebalo da zna da žrtva nije bila u stanju da dá efektivan pristanak.²⁸

28 Kao i u prethodnim slučajevima autorskog prevođenja, prilikom prevođenja ovog segmenta namenski je zadržan originalni (inače prilično nerafinisan i uopšte, nedovoljno adekvatan) stil izražavanja zakonodavca, radi očuvanja autentičnosti i zarad jasnog uvida u ovaj aspekt manjkavosti propisa.

- b) Ritualno sakaćenje ne uključuje praksu obrezivanja muških osoba ili ceremoniju, obred, inicijaciju, ispoljavanje ili performans sa njom u vezi.
- c) Kazna. Ritualno sakaćenje je krivično delo 2. klase.”

Uzevši u obzir specifičnost ove inkriminacije, potrebno je izneti nekoliko zapažanja. Pre svega, treba naglasiti da krivičnopravna zaštita telesnog integriteta druge osobe od povrede ili sakaćenja mora biti generalno propisana, nezavisno od konkretnog motiva koji vodi zločinu. Otuda nije primereno uvoditi usko specijalizovane inkriminacije ovog tipa, ukoliko već postojeće na adekvatan način zadovoljavaju potrebu zaštite ugroženih dobara. Zastupajući stanovište da je zločin ove vrste istovrstan, nezavisno od činjenice da li je počinjen kao deo ritualne prakse ili pod uticajem bilo kog drugog motiva, ukoliko je osoba osakaćena svesnim i namenskim činom drugog lica, nije održiv argument da je sakaćenje ritualnog karaktera okolnost koja zahteva uvođenje posebne inkriminacije. Ako je rezultat protivpravnog ponašanja isti, nije od značaja sa kojim je motivom učinilac postupao: težina posledice dovoljna je da opredeli pravnu kvalifikaciju krivičnog dela. Dakle, ne postoji *ratio legis* za ovakav potez zakonodavca.

S druge strane, osim neosnovanosti, odnosno suvišnosti uvođenja navedenog propisa, važno je istaći i njegovo moguće štetno dejstvo. Svako potenciranje „ritualnog” aspekta zločina, nezavisno od njegove konkretne sadržine, opasno je budući da pruža oslonac nastanku verske diskriminacije i širenju moralne panike, u smislu neophodnosti uvođenja posebnih inkriminacija povodom navodno postojećih i široko zastupljenih destruktivnih praksi pojedinih verskih zajednica. Pri tome se ponovo zaboravlja da bi se ovakvi propisi, najčešće protiv želje zakonodavca, nužno morali tumačiti u smislu sankcionisanja svih oblika protivpravnog delovanja povezanog sa verskom ritualnom praksom, a ne samo u kontekstu odabranih verskih učenja ili zajednica. Budući da u ovom slučaju, po svemu sudeći, ne postoji namera zakonodavca da se ovakvi propisi primene na sve kategorije zločina povezanih sa ritualnom praksom verske prirode, ovakve inkriminacije pokazuju se ne samo kao neutemeljene već i kao suprotstavljene načelima očuvanja verskih i drugih sloboda i prava građana.

ZAKLJUČCI

Nakon analize propisa tri pomenute američke savezne države, osim upravo iznetih uvida koji se odnose na svaki propis ponaosob, moguće je izvesti i određene zaključke na generalnom nivou. Treba primetiti da antikultna legislativa svoj nastanak beleži na prostoru SAD, što je pre-

vashodno rezultat i logična posledica intenzivne antikultne propagande i kulminacije talasa satanističke moralne panike, koji svoj nastanak i najdrastičnije ispoljavanje beleže upravo u ovoj državi. Analizom antikultnih propisa država Ajdaho, Kalifornija i Ilinois, primećuje se veći broj nedostataka takvog zakonodavnog ophođenja. Pri tome se kao glavna zamerka može istaći činjenica da su sva tri propisa direktno inspirisana sadržajem savremene satanističke moralne panike (s posebnim akcentom na elementima „satanističkog ritualnog zlostavljanja”) koja je na prostoru SAD bila u zenitu 1980-ih i ranih 1990-ih godina. Budući da je o neutemeljenosti takvih navoda postignut širok konsenzus u naučnim i stručnim krugovima, već i samo načelno postojanje propisa ove vrste pokazuje se kao rezultat zakonodavčeve pogrešne procene realnih društvenih potreba. Stoga se analizirani pravni akti pokazuju kao nepotrebni, ali takođe i kao potencijalno štetni. Razmotrivši tekst sva tri akta, uočava se velika sličnost njihove sadržine, na osnovu čega se zaključuje da je propis države Ajdaho, kao prvonastao, poslužio kao direktan uzor za ostala zakonska rešenja. Kao jedan od glavnih zajedničkih nedostataka može se istaći verskodiskriminativna priroda određenih stavova. Takođe, primećuje se i nedovoljna preciznost upotrebljivanih termina i neadekvatan način uobličavanja pojedinih zakonskih formulacija koje, slobodno protumačene, mogu dovesti do procesuiranja pojedinaca koji izvode različite dnevne aktivnosti koje predstavljaju sastavni deo života prosečnog čoveka.

Na osnovu svega iznetog, moguće je izneti objedinjene ključne negativne karakteristike antikultnih propisa SAD: neosnovanost ili nedovoljna osnovanost donošenja; kontroverzna primena u praksi; izostanak očekivanih društvenih rezultata; diskutabilnost u pogledu usklađenosti sa pravno zagarantovanim verskim slobodama i pravima; stvaranje perspektive za legalizaciju diskriminacije po verskoj osnovi; mogućnost i veća opravdanost primene opštih propisa koji nisu specijalizovano (tj. antikultno) usmereni. Imajući izneto u vidu, može se zaključiti da se na ovaj način sastavljeni propisi ne čine kao dobro zakonodavno rešenje, usled čega se ne preporučuju kao primer dobre pravne prakse.

LITERATURA

1. Bromley, D. G., Satanism: The new cult scare, u: Richardson, J. T., Best, J., Bromley, D. G. (ed.), 1991, *The Satanism Scare*, Hawthorne, Aldine De Gruyter.
2. Đorđević, D., 1998, *Proroci „nove istine”: sekte i kultovi (šta treba da znamo o novim religioznim pokretima?)*, Niš, JUNIR: Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine.
3. Filipović, M., 2000, Why people join new religious movements, *Teme*, 24, 3–4.

4. Gato Kanu, T., 2008, *Veštice – ispovesti i tajne*, Beograd, Clio.
5. Jenkins, P., Satanism and Ritual Abuse, u: Lewis, J. R. (ed.), 2004, *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford, Oxford University Press.
6. Jones, M., Jones, E., 1999, *Mass Media*. London, Macmillan Press.
7. Lewis, J., 2001, *Satanism Today – An Encyclopaedia of Religion, Folklore and Popular Culture*, Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc.
8. Matković, A., 2016, *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
9. Nathan, D., Satanism and Child Molestation: Constructing the Ritual Abuse Scare, u: Richardson, J. T., Best, J., Bromley, D. G. (ed.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter.
10. Nathan, D., Snedeker, M., 2001, (second edition), *Satan's Silence: Ritual Abuse and the Making of a Modern American Witch Hunt*, Linkoln, Authors Choice Press.
11. Oliver, S., Claims of Satanic Ritual Abuse are Unsubstantiated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
12. Olson-Raymer, G., 1990, *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, State of California, Office of Criminal Justice Planning – Research Update Winter 1989–1990 (vol. 1, no. 6).
13. Richardson, J., Legal Dimensions of New Religions, u: Lewis, J. (ed.), 2004, *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford, Oxford University Press.
14. Robbins, S., Social and Cultural Forces Were Partially Responsible for Satanic Panic, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
15. Robinson, B., 2001, Ritual Abuse Legislation passed by U.S. state legislatures, *Religious Tolerance* (http://www.religioustolerance.org/ra_law.htm, 27.11.2012).
16. Stark, R., Brainbridge, W., 1996, *A Theory of Religion*, New Brunswick, Rutgers University Press.
17. Tompson, K., 2003, *Moralna panika*, Beograd, Clio.
18. Victor, J., The Extent of Satanic Crime is Exaggerated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.

PRAVNI IZVORI

1. California Penal Code, An act to add Section 667.83 to the Penal Code, relating to sentencing, 1994. (http://www.leginfo.ca.gov/pub/93-94/bill/sen/sb_1951-2000/sb_1997_bill_940512_amended_sen_09.11.2014).
2. Criminal Code of Illinois (720 ILCS 5/), 2012. (<http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs4.asp?ActID=1876&ChapterID=53&SeqStart=29000000&SeqEnd=31700000>, 10.11.2014).
3. Idaho Statutes, Title 18: Crimes and Punishments, Chapter 15: Children and vulnerable Adults, Section: 18–1506A (added 1990, ch. 210, sec. 1, p. 467; am. 2006, ch. 178, sec. 4, p. 546.) (<http://legislature.idaho.gov/idstat/Title18/T18CH15SECT18-1506APrinterFriendly.htm>, 08.11.2014).

SUDSKE ODLUKE

1. *Church of the Lukumi Babalu Aye, Inc. and Ernesto Pichardo v. City of Hialeah*, no. 91–948, Decided on 11th June 1993. (<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/508/520/case.html>, 08.11.2014).

ANTI-CULT LEGISLATION IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Aleksandar Matković

SUMMARY

The United States of America are one of the rare states (and according to available data, the first one), which introduced specialised anti-cult regulations. This article is dedicated to the analysis of the general perspective of the origins and reasons for the introduction of such regulations in the USA, to their presentation and the analysis of their content, as well as identification of their key specific and general characteristics. First, the author analyses the influences and reasons which led to the introduction of mentioned legislation. The author points to the direct link between the phenomenon of Satanist moral panic and the anti-cult movement, on one side, and anti-cult legislation, on the other. Through an observation of legislation passed in federal states of Idaho, California and Illinois, he identifies their specific features, as well as general, common characteristics. It was ascertained that Idaho's legislation, which was passed first, served as a model for other adopted legal acts. Further on, it was concluded that the main negative characteristics of USA's anti-cult legislation are: the absence or lack of foundation for their adoption; the controversies in their practical application; the absence of expected social results; their arguable compatibility with legally guaranteed religious rights and freedoms; the creation of a perspective for legalisation of discrimination on religious grounds; and the possibility and justifiability of application of general legislation which does not have a specialised, i.e. anti-cult orientation.

Key words: anti-cult legislation, religious cults, moral panic, Satanism, occultism, discrimination, equality, religious freedoms, religious rights.

Dostavljeno Redakciji: 24. februara 2016. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 24. juna 2016. god.